

УДК 338.46

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ОХОРОНУ ПРАЦІ

Тацій І.В.

FORMATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF SAFETY AND HEALTH COSTS

Tatsii I.

У статті проаналізовано стан виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні, обґрунтовано необхідність удосконалення системи обліково-аналітичної забезпечення управління витратами на охорону праці. Запропоновано класифікацію втрат для визначення економічного збитку від нещасних випадків, показники для оцінки ефективного функціонування системи управління охороною праці.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, нещасний випадок, виробничий травматизм, управління витратами на охорону праці.

Постановка проблеми. Сучасний поступ України як правової держави, яка бажає бути повноправним членом Європейського Союзу, безпосередньо пов'язаний з підвищенням рівня охорони праці та промислової безпеки, запобігання аваріям і нещасним випадкам на виробництві, посиленням профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності.

Велика кількість нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві в Україні гальмує розвиток економіки, викликає суттєві економічні втрати не лише окремого підприємства, а й держави в цілому. Це обумовлює важливість та актуальність дослідження формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами на охорону праці на вітчизняних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба відзначити, що дослідженням різних аспектів проблем обліку, контролю і аналізу витрат на охорону праці займалися і займаються такі автори, як: Арустамова Е.А., Баклан О., Богданов С., Васильчук М.В., Кундієв Ю.І., Гогіташвілі Г.Г., Гопцій Р., Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Попов С.В., Халімовський М.О., Юсіна Г.Л. та інші. Разом з тим, залишаються невирішеними питання щодо створення належного обліково-аналітичного забезпечення ідентифікації витрат на заходи з охорони праці з отриманими результатами діяльності підприємства.

Мета. Основною метою статті є аналіз виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні, обґрунтування необхідності удосконалення системи обліково-аналітичної інформації про витрати, що пов'язані з нещасними випадками на виробництві, виробничим травматизмом та професійними захворюваннями.

Матеріали і результати дослідження. Аналіз статистичних даних з виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні за 2015-2016 роки (табл.1) свідчить про те, що у 2016 році було зареєстровано 4428 потерпілих від нещасних випадків на виробництві (з них 400 - смертельно), що на 3,9 % більше, ніж у 2015 році.

Найбільша кількість страхових нещасних випадків у 2016 році зареєстрована у Дніпропетровській (16,4%), Донецькій (15,0%) областях та у м. Києві (7,5%).

Кількість травмованих осіб у цих областях складає близько 40% від загальної кількості травмованих по Україні.

У досліджуваний період часу нещасні випадки на виробництві в Україні розподілялись за причинами їх виникнення наступним чином: за організаційними – 65% нещасних випадків від їх загальної кількості; за технічними – 12%, за психофізіологічними – 23% відповідно.

У 2016 році у порівнянні з 2015 роком кількість професійних захворювань в Україні (за даними актів П-4) зменшилась на 9,1%, або на 161 профзахворювання (з 1764 до 1603).

Найбільша кількість професійних захворювань зареєстрована у: Дніпропетровській області (44,9%), Львівській області (22,3%) та Донецькій області (9,7%). Кількість потерпілих осіб, які отримали профзахворювання у цих областях, складає 76,9% від загальної кількості потерпілих по Україні, які мають профзахворювання.

Таблиця 1

Стан виробничого травматизму за 2015-2016 роки по Україні (осіб)* [1]

Області	2016 рік		2015 рік		Різниця, + / -	
	Всього	в т.ч. - зі смертельним наслідком	Всього	в т.ч. - зі смертельним наслідком	Всього	в т.ч. - зі смертельним наслідком
Україна	4428	400	4260	375	168	25
АР Крим	0	0	0	0	0	0
м. Севастополь	0	0	0	0	0	0
Вінницька	193	14	177	15	16	-1
Волинська	163	17	178	13	-15	4
Дніпропетровська	725	47	608	47	117	0
Донецька	666	29	672	36	-6	-7
Житомирська	129	11	102	8	27	3
Закарпатська	35	6	37	4	-2	2
Запорізька	296	13	285	12	11	1
Івано-Франківська	69	11	90	10	-21	1
Київська	91	25	167	23	-76	2
м. Київ	331	19	315	29	16	-10
Кіровоградська	74	15	51	8	23	7
Луганська	132	9	108	9	24	0
Львівська	213	22	224	22	-11	0
Миколаївська	86	10	66	4	20	6
Одеська	125	18	125	18	0	0
Полтавська	199	17	206	19	-7	-2
Рівненська	114	20	90	4	24	16
Сумська	105	15	117	11	-12	4
Тернопільська	52	8	59	10	-7	-2
Харківська	184	23	143	20	41	3
Херсонська	70	8	73	9	-3	-1
Хмельницька	124	13	100	16	24	-3
Черкаська	89	9	116	8	-27	1
Чернівецька	36	8	30	8	6	0
Чернігівська	127	13	121	12	6	1

*без урахування даних по тимчасово окупованим територіям

Найбільше зниження професійних захворювань відбулося у: Сумській області – на 62,2% (з 90 до 34), Запорізькій області – на 36,8% (з 68 до 43), Донецькій області – на 31,3% (з 227 до 156), Кіровоградській області – на 17,9% (з 78 до 64), Львівській області – на 3,8% (з 372 до 358).

Кількість професійних захворювань збільшилась у: Луганській області – на 29 випадків (з 19 до 48), Дніпропетровській області – на 6 випадків (з 714 до 720), Волинській області – на 5 випадків (з 84 до 89), Черкаській області – на 4 випадки (з 3 до 7), Житомирській, Закарпатській та Чернівецькій областях – на 1 випадок (з 15 до 16, з 0 до 1, з 0 до 1 відповідно).

Вагомими причинами формування несприятливих умов праці в Україні залишаються недосконалі технології, використання застарілого обладнання, машин і механізмів та їх несправність, неефективність та невикористання засобів захисту працюючих, порушення правил охорони праці.

Найважливішими шляхами вирішення проблем стану безпеки праці в Україні згідно Закону «Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки», між іншими, визначаються: підвищення рівня відповіда-

льності роботодавців за створення безпечних і здорових умов праці, своєчасність подання достовірної інформації про стан охорони праці на підприємствах; удосконалення системи ведення обліку та проведення аналізу даних про випадки травматизму на виробництві та професійних захворювань. [3]

Вимоги діючого законодавства ще раз підкреслюють необхідність формування прозорої та неупередженої інформації про витрати на охорону праці, їх контроль і аналіз.

Традиційно, здійснені витрати на охорону праці в Україні оцінювалися з застосуванням методів моніторингу – збору, накопичення, збереження і наступного аналізу статистичних даних.

Однак, при періодичних змінах, що спостерігаються в економічній і політичній ситуації в країні, постійних корегуваннях чинного законодавства, як в сфері охорони праці, так і в соціально-економічній політиці застосування методів моніторингу є не коректним. Тому, виникає потреба у застосуванні розрахунково-аналітичних методів визначення дійсної вартості безпеки виробництва за окремими статтями витрат з метою одержання реальних оцінок вартості засобів охорони праці, яких не має у офіційних статистичних даних.

Таблиця 2

Розподіл кількості професійних захворювань за даними актів П-4 по регіонах України за 2016 рік у порівнянні з 2015 роком* [2]

Регіон	Кількість складених актів за Формою П-4 (2016 рік)	Кількість складених актів за Формою П-4 (2015 рік)	Збільшення (зменшення) кількості складених актів	Відсоток збільшення (зменшення) кількості складених актів
Всього по Україні	1 603	1 764	-161	-9,1
АР Крим	-	-	-	-
Вінницька обл.	6	8	-2	-25,0
Волинська обл.	89	84	5	6,0
Дніпропетровська обл.	720	714	6	0,8
Донецька обл.	156	227	-71	-31,3
Житомирська обл.	16	15	1	6,7
Закарпатська обл.	1	0	1	100,0
Запорізька обл.	43	68	-25	-36,8
Івано-Франківська обл.	1	3	-2	-66,7
Київська обл.	1	1	0	0,0
Кіровоградська обл.	64	78	-14	-17,9
Луганська обл.	48	19	29	152,6
Львівська обл.	358	372	-14	-3,8
Миколаївська обл.	3	3	0	0,0
Одеська область	0	0	0	0,0
Полтавська обл.	1	4	-3	-75,0
Рівненська обл.	0	6	-6	-100,0
Сумська область	34	90	-56	-62,2
Тернопільська обл.	0	0	0	0,0
Харківська область	41	47	-6	-12,8
Херсонська обл.	2	6	-4	-66,7
Хмельницька обл.	2	2	0	0,0
Черкаська обл.	7	3	4	133,3
Чернівецька обл.	1	0	1	100,0
Чернігівська обл.	3	3	0	0,0
м. Київ	6	11	-5	-45,5
м. Севастополь	-	-	-	-

*без урахування даних по тимчасово окупованим територіям

Аналіз методик розрахунку економічного збитку, дозволяє говорити про те, що існуючі методики оцінки наслідків виробничого травматизму не відповідають як вимогам повноти оцінки наслідків виробничого травматизму, так і вимогам доступності в користуванні. Більшість з них не дають уявлення про методи розрахунку окремих аналізованих показників. [4]

На підставі аналізу існуючих методик розрахунку збитку від нещасних випадків на виробництві та з урахуванням їх недоліків розроблена класифікація показників економічного збитку від нещасних випадків на виробництві.

Визначення економічного збитку від виробничого травматизму повинно базуватися на комплекс-

ній оцінці економічних наслідків з диференціацією цієї шкоди за трьома рівнями відшкодувань:

- безпосередній збиток від настання нещасного випадку (аварії);

- збиток, опосередковано пов'язаний з ліквідацією нещасного випадку (аварії);

- збиток, у вигляді віддалених наслідків нещасного випадку (аварії), а також трьома рівнями суб'єктів, що несуть втрати: збитки підприємства; збитки фондів соціального страхування; збитки держави.

Класифікація втрат для визначення економічного збитку від нещасних випадків наведена у таблиці 3.

Таблиця 3

**Класифікація втрат, пов'язаних з нещасними випадками і професійними захворюваннями
для визначення економічного збитку**

<i>Класифікаційна група</i>	<i>Назва втрат</i>
1. За ступенем тяжкості	<ul style="list-style-type: none"> • втрати від випадку зі смертельним наслідком; • втрати від випадку з інвалідним наслідком; • втрати від випадку з короточасною втратою працездатності; • втрати від мікротравматизму.
2. За економічним змістом	<ul style="list-style-type: none"> • втрати, пов'язані зі скороченням обсягу виробництва та недоотриманням деякої кількості продукції; • втрати, пов'язані з відшкодуванням працівнику і членам його сім'ї шкоди, заподіяної здоров'ю; • втрати, пов'язані з відновленням здоров'я потерпілого; • втрати, пов'язані з розслідуванням нещасного випадку та ліквідацією її наслідків; • втрати, пов'язані з перенавчанням працівника або з навчанням нового працівника, його замінив.
3. За трьома рівнями відшкодування витрат	<ul style="list-style-type: none"> • виробничі; • позавиробничі; • інші економічні витрати (втрати національного доходу).
4. За основними причинами настання нещасного випадку	<ul style="list-style-type: none"> • технічні: конструктивні недоліки, недосконалість, недостатня надійність засобів виробництва; недосконалість технологічного процесу, його невідповідність вимогам безпеки; незадовільний технічний стан засобів виробництва; транспортних засобів; інші технічні причини; • організаційні: недоліки під час навчання безпечним прийомом праці; порушення режиму праці та відпочинку; відсутність або неякісне проведення медичного обстеження (профвідбору); невикористання засобів індивідуального захисту через незабезпеченість ними; порушення технологічного процесу; порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, устаткування, машин; порушення трудової і виробничої дисципліни; інші організаційні причини; • психофізіологічні: алкогольне, наркотичне, токсикологічне отруєння або сп'яніння; інші психофізіологічні причини

Спроба оцінки величини прямих витрат на безпеку виробництва на засадах чинного законодавства показує на необхідність етапу збору інформації щодо вихідних даних.

Щодо прямих збитків, то вони, в основному відображаються у формах звітної статистики, в тому числі, частково, у формі № 7-тнв, як витрати на охорону праці тощо. При цьому треба звернути увагу, що стаття про витрати на охорону праці усунута зі статистичної форми 7-тнв, а без такої інформації не можна буде проконтролювати виконання закону про охорону праці щодо нормативної величини витрат та застосувати штрафні санкції щодо його виконання.

Непрямі збитки у вигляді виплат за лікарняним, додаткових витрат при наймі працівників на заміну потерпілого, втрат сировини і матеріалів, зменшення продуктивності праці несе, в основному, підприємство. Ці збитки відносяться на собівартість продукції, не визначаються як сумарна величина і не відображаються в офіційній статистиці щодо травматизму на виробництві. При цьому треба зауважити, що на підприємстві, крім того, мінімізують ці витрати шляхом взаємозамінності професій, зберігання сировини і готової продукції на складах, а не на робочих місцях, ліквідації аварій власними силами тощо. Тому при оцінці цих збитків треба розраховувати як їх мінімально можливу границю так і їх максимальну межу, щоб таким чином позначити

можливу зону збитків, які несе підприємство при травматизмі на виробництві.

Відповідно до ст. 23 ЦК України розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації. На наш погляд, відшкодування моральної шкоди повинно відноситись не до прямих витрат, а до витрат підприємства.

Згідно законодавства України в частині обов'язкових відрахувань на охорону праці, які описані у ст. 19 Закону «Про охорону праці», для підприємств, незалежно від форм власності, або фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, витрати на охорону праці становлять не менше 0,5 відсотка від фонду оплати праці за попередній рік. [5]

Очевидно, що ці кошти не вплинуть на зменшення кількості нещасних випадків. Тому нагальною потребою сьогодення є удосконалення методичної бази для виконання економічних оцінок відрахувань і розрахунків в охороні праці.

Витрати на охорону праці, техніку безпеки, понесені відповідно до законодавства повинні бути спрямовані роботодавцем на належне функціонування системи управління охороною праці на підприємстві та забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці.

Висновок. Результати аналізу та оцінки нещасних випадків і професійних захворювань використовуються керівництвом підприємства для планування заходів з охорони праці на наступний рік, а також для застосування відповідних методів управління. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління витратами на охорону праці сприятиме їх конкретизації та ідентифікації із отримуваними результатами діяльності.

Література

1. Статистичні дані виробничого травматизму [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dsp.gov.ua>
2. Статистичні дані Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.social.org.ua/view/6095>
3. Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки: Закон України від 4 квітня 2013 року № 178-VII [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/178-18>
4. Інструментарій розрахунку збитків від нещасних випадків на виробництві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_208296.pdf
5. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2694-12>

References

1. Statystychni dani vyrobnychogho travmatyzmu [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://dsp.gov.ua>
2. Statystychni dani Fondu socialjnogho strakhuvannja vid neshhasnykh vypadkiv na vyrobnyctvi ta profesijnykh zakhvorjuvanj Ukrainy [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.social.org.ua/view/6095>
3. Pro zatverdzhennja Zagaljnoderzhavnoji socialjnoji prohramy polipshennja stanu bezpeky, ghigijeny praci ta vyrobnychogho seredovyshha na 2014-2018 roky: Zakon Ukrainy vid 4 kvitnja 2013 roku № 178-VII

[Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/178-18>

4. Instrumentarij rozrakhunku zbytkiv vid neshhasnykh vypadkiv na vyrobnyctvi [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_208296.pdf
5. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu praci» vid 14.10.1992 r. № 2694-XII. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2694-12>

Тацій І.В. Формирование учетно-аналитического обеспечения управления затратами на охрану труда

В статье проанализировано состояние производственного травматизма и профессиональных заболеваний в Украине, обоснована необходимость совершенствования системы учетно-аналитической информации о затратах на охрану труда. Предложена классификация затрат для определения экономического убытка от несчастных случаев, показатели для оценки эффективного функционирования системы управления охраной труда.

Ключевые слова: *затраты, учет, анализ, несчастный случай, производственный травматизм.*

Tatsii I. Formation of Accounting and Analytical Support of Safety and Health Costs

The state of production traumatism and professional diseases in Ukraine is analysed in this article. The necessity of improvement of the system of registration-analytical information of expenses is grounded, the expenses which are related to the industrial accidents and professional diseases. The classification of expenses, the indexes for the estimation of the effective functioning of the system of labour protection is offered.

Keywords: *registration-analytical providing, charges on a labour protection, accident, analysis, production traumatism*

Тацій Інна Валеріївна – к.е.н., доц. Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Рецензент: д.е.н., проф. **Костирко Л.А.**

Стаття подана 12.01.2017.